

chopatii. Analiza kryminologiczno-psychologiczna, Gdańsk 2004; Pietrzyk A., *Psychologiczne kryteria niepoczytalności i poczytalności zmniejszonej — refleksje biegłego psychologa dla prawników*, Palestra 1993, z. 12; Pionkowski J., *Poczytalność zmniejszona*, Zdrowie Psychiczne 1970, nr 3–4; Pohl L., *Formy stadialne czynu zabronionego w odniesieniu do podżegania i pomocnictwa według kodeksu karnego z 1997 r.*, RPEiS 2001, nr 1–2; Popławski H., *Problem granic przestępstwa i wykroczenia*, NP 1973, nr 9; Popławski H., *Zarys prawa o wykroczeniach*, Gdańsk 1974; Radecki W., *Normatywne ujęcie wykroczenia*, Prok. i Pr. 2003, nr 2; Ratajczak A., *Materialnoprawne problemy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, PiP 1983, z. 2; Rosenhan D.L., Seligman M.E.P., *Psychopatologia*, Warszawa 1994, t. 2; Roxin C., *Problematyka obiektywnego przypisania (w:) T. Kaczmarek (red.), Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym. Materiały polsko-niemieckiego sympozjum prawa karnego*, Karpacz, maj 1990, Wrocław 1990; Rutkowski R., *Kontrowersje w sprawie odpowiedzialności karnej osób z zaburzeniami psychicznymi (w:) R. Rutkowski, Z. Majchrzyk (red.), Materiały VII Krajowej Konferencji Sekcji Psychiatrii Sądowej PTP pt. „Teoria i praktyka oceny poczytalności”*. Cezdzyňa 9–11.06.1988, Warszawa 1988; Skupiński J., *Model polskiego prawa o wykroczeniach*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974; Spotowski A., *Funkcja niebezpieczeństwa w prawie karnym*, Warszawa 1990; Szymusik A., *Dyskusyjne problemy orzecznictwa psychiatryczno-psychologicznego w stanach afektywnych. Materiały IX Krajowej Konferencji Sekcji Psychiatrii Sądowej PTP pt. Stany afektywne w opiniowaniu sędowo-psychiatrycznym*, Warszawa 1991; Tarnawski M., *Niepoczytalność i poczytalność zmniejszona — de lege lata i de lege ferenda (w:) R. Rutkowski, Z. Majchrzyk (red.), Materiały VII Krajowej Konferencji Sekcji Psychiatrii Sądowej PTP pt. „Teoria i praktyka oceny poczytalności”*. Cezdzyňa 9–11.06.1988, Warszawa 1988; Tyszkiewicz L., *Współdziałanie przestępne i główne pojęcia z nim związane w polskim prawie karnym*, Poznań 1964; *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego (w:) Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami*, Warszawa 1997; Tyszkiewicz L., *Wybrane zagadnienia psychologii dla prawników*, Warszawa 1986; Waltoś S., *Konsekwencje prawne zbiegu znamion przestępstwa i wykroczenia*, PiP 1970, z. 11; Wąsek A., *Zamiechanie i obrona konieczna w prawie karnym*, Annales UMCS 1972, Sectio G; Wąsek A., *Odpowiedzialność karna za nieprzeszkodzenie przestępstwu*, Warszawa 1973; Wąsek A., *Współsprawstwo w polskim prawie karnym*, Warszawa 1977; Wąsek A., *Problematyka kontratypów przy przestępstwach nieumyślnych*, Palestra 1988, z. 10; Wąsek A., *Sporne kwestie stanu wyższej konieczności w prawie karnym*, PPK 1997, nr 7; Wilk L., *Stan wyższej konieczności przy przestępstwach przeciwko mieniu*, PPK 1997, nr 22; Wolter W., *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973; Znamierowski C., *Wina i odpowiedzialność*, Warszawa 1957; Zoll A., *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu*, Warszawa 1982.

Art. 1. § 1. Odpowiedzialności za wykroczenie podlega ten tylko, kto popełnia czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5.000 złotych lub nagany.

§ 2. Nie popełnia wykroczenia sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

1. Przepis określa podstawowe zasady odpowiedzialności za wykroczenie jako **kategorii czynu zabronionego pod groźbą kary**. Wykroczenia stanowią drobne czyny karalne, oddzielone od przestępstw i poddane odrębnej normatywnej regulacji. Z treści art. 1 k.w. można wywieść ogólną definicję wykroczenia jako czynu społecznie szkodliwego, zabronionego przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5000 zł lub nagany, bezprawnego i zwinionego (por. Marek, *Prawo*, s. 34; Bojarski, s. 58).

2. Z formalnego punktu widzenia wystarczające jest, aby czyn stanowiący wykroczenie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę, która obowiązuje w czasie jego popełnienia. W ten sposób realizuje się funkcja gwarancyjna prawa wykroczeń (*nullum crimen [ściślej — nulla contraven-tio] sine lege poenali anteriori*). Czyn jest zabroniony przez ustawę, jeśli dyspozycja normy prawa wykroczeń zawiera opis takiego czynu, za który grozi określona w sankcji kara. Poprzez wskazanie w ustawie cech zabronionego jako wykroczenie zachowania (tj. **zespołu ustawowych znamion**) następuje jego **typizacja**; poszczególne zespoły znamion tworzą zatem określone typy wykroczeń, umiejscowione bądź w części szczególnej kodeksu wykroczeń, bądź też w ustawach pozakodeksowych. W świetle art. 47 § 1 k.w. czynem zabronionym (jako wykroczenie) może być tylko zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej. Ustawowe znamiona wykroczenia podlegają udowodnieniu w postępowaniu w sprawie o wykroczenia, tj. określony czyn może być uznany za wykroczenie i być podstawą odpowiedzialności, jeśli zawiera wszystkie cechy zawarte w ustawowym typie wykroczenia (Bojarski (w:) Bojarski, Świda, s. 37; por. też Bojarski, s. 63–64).

3. Z treści art. 1 k.w. wynika wymóg typizacji czynów zabronionych jako wykroczenia tylko w akcie prawnym **o randze ustawowej**, co jednocześnie wyłącza możliwość penalizacji tego typu zachowań w drodze aktów niższego rzędu (np. rozporządzeń). Dopuszczalne jest natomiast doprecyzowywanie ustawowych znamion wykroczeń w akcie niższej rangi (np. rozporządzeniu). Wówczas mamy do czynienia z tzw. dyspozycjami blankietowymi. Zwrócić natomiast należy uwagę, że sama sankcja za naruszenie normy zakazującej lub nakazującej musi być zawsze określona w akcie prawnym o randze ustawowej (M. Bojarski (w:) Bojarski, Świda, s. 47). Tak

więc źródłem prawa wykroczeń nie może być zwyczaj, orzecznictwo sądowe, poglądy doktryny (por. też art. 42 Konstytucji RP).

4. Zasada *nullum crimen sine lege* zawiera w sobie także postulat maksymalnej określoności czynów zabronionych jako wykroczenia, tj. takiego kształtowania ustawowych znamion poszczególnych typów wykroczeń, ażeby ustawowy zakaz i jego granice były czytelne, przejrzyste, jasne dla adresata, tak aby możliwe było odróżnienie od siebie poszczególnych typów czynów zabronionych jako wykroczenia, oddzielenie wykroczeń od przestępstw i rozgraniczenie sfery czynów zabronionych od zachowań dozwolonych, zgodnych z prawem.

5. Treść art. 1 k.w. przesądza o istnieniu w prawie wykroczeń zakazu stosowania analogii i wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy; podstawą odpowiedzialności za wykroczenie nie może być więc tylko podobieństwo do czynu opisanego w ustawie, ale pełna zgodność badanego zachowania z takim opisem.

6. Aby możliwa była odpowiedzialność za wykroczenie, czyn musi być czynem zabronionym przez ustawę jako wykroczenie **w czasie jego popełnienia**, tj. w czasie, gdy sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany (art. 4 § 1); późniejsze (tj. po popełnieniu czynu) objęcie karalnością określonych zachowań nie może rozciągać się na czyny popełnione przed wejściem w życie ustawy wprowadzającej penalizację tych czynów jako wykroczeń.

7. Kodeks wykroczeń nie określa wykroczenia jedynie w sposób formalny, tj. wyłącznie jako czynu zabronionego przez ustawę, zagrożonego karą aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5000 zł lub nagany, lecz wprowadza także jego cechę materialną — społeczną szkodliwość. Ujęcie zatem wykroczenia wynikające z treści art. 1 k.k. jest **formalno-materialne**, bowiem czyn musi nie tylko być formalnie zabroniony przez ustawę, ale również społecznie szkodliwy.

8. Wykroczeniem musi być czyn społecznie szkodliwy; społeczna szkodliwość to tzw. materialna treść wykroczenia, która oznacza społeczną rację karalności określonych zachowań jako wykroczeń i wyraża ujemną ocenę takiego czynu, jako niosącego naruszenie lub zagrożenie dla dóbr prawnie chronionych. Stopień społecznej szkodliwości jest podstawą podziału czynów zabronionych na przestępstwa i wykroczenia — wykroczenie może wykazywać znikomy stopień społecznej szkodliwości, podczas gdy przestępstwem jest tylko taki czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest wyższa niż znikoma (por. art. 1 § 2 k.k.). Różnica w zakresie mate-